

SSAD

Stratejik ve Sosyal Arařtırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 5 Issue 3, November 2021

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Arařtırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 28.07.2021

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 24.09.2021

DOI: 10.30692/siad.975510

SELANİK ROMANYA KONSOLOSLUĞU VE FAALİYETLERİ (1879-1912)

Consulate of Romania in Thessaloniki and its Activities (1879-1912)

Okan GÜVEN

Arş. Gör.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-8589-1433

oguyen@cumhuriyet.edu.tr

Oğuz ŞENTÜRK

Arş. Gör.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-5227-1350

oguzsenturk@cumhuriyet.edu.tr

Atf/Citation: Okan Güven, Oğuz Şentürk, (2021), "Selanik Romanya Konsolosluğu ve Faaliyetleri (1879-1912)", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.5, S.3 Kasım 2021 s.555-575.

Özet: Selanik, 1430 senesinde fethedilmesiyle birlikte 1912'ye kadar Osmanlı'nın Balkanlar'daki önemli merkezleri arasında kendine yer bulmuş ve devamlı olarak büyümüştür. Osmanlıların zamanla, uyguladıkları politikalar dahilinde bir "Osmanlı kenti" silüetine büründürdükleri Selanik, modernleşme rüzgarının da etkisiyle çeşitli devletlerin temsilciliklerini yolladıkları ve burada bir misyon teşkil ettikleri bir merkez haline gelmiştir. Özellikle bünyesinde barındırdığı ve uluslararası ticarete ziyadesiyle etkili olmasına vesile olan limanı ile Selanik'te diğer birçok Avrupalı siyasi teşekküllerin konsolosluklarının yanı sıra Romanya'nın da bir diplomatik aracısı bulunuyordu. Romanya, Selanik'e ilk kez temsilci gönderen Fransa'yı takip eden devletler arasına katılmış ve bölgedeki çıkarlarını burası üzerinden yönetme telaşesi içerisine girmişti. Söz konusu yönetim aynı zamanda işin içerisine konsolosların girdiği yahut birer aracı olarak konumlandırıldıkları vakit propaganda, istihbarî faaliyetler ve diğer hususlar neredeyse kaçınılmaz bir öge haline geliyordu. O nedenle diplomatik misyonların baş amiri olan konsolosların da uluslararası ilişkileri yürütmekten çok farklı meşgaleleri ilgi alanlarına almış kimseler oldukları görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Selanik'te bulunan Romanya Konsolosu'nun diplomasinin yürütücü bir aracısı olmasından başka ne gibi faaliyetlerde bulunmuş olduğudur. Araştırmanın esas olarak odak noktasına almış olduğu kısım buradaki Romen konsolosluğunun açılışı, kurumsal değerleri veya varoluş amacı olan diplomatik faaliyetlerinin neler olduğuyula birlikte konsolosluğun ilgilendiği ve dahil olduğu diğer gelişmelerin ortaya konmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Selanik, Romanya, Diploması, Konsolosluk.

Abstract: With the conquest of Thessaloniki in 1430, it found itself among the important centers of the Ottoman Empire in the Balkans until 1912 and it has grown steadily. Thessaloniki, which the Ottomans eventually made into the skyline of an “Ottoman city” within the framework of their policies, became a center where, under the wind of modernization, they sent representatives of the European Great Powers and created a mission here. In addition to the consulates of many other European political organizations in Thessaloniki especially with its port which is instrumental in its enormous influence in international trade, Romania also had a diplomatic agent. Romania was one of the states that followed France, which sent a representative to Thessaloniki for the first time, and was in a hurry to manage its interests in the region through this. The administration in question also became an inevitable element of propaganda, intelligence activities and other issues when consuls were involved or positioned as agents. For this reason, it was seen that the consuls, who were the chief of diplomatic missions, were people who took different interests apart from conducting international relations. In this context, the purpose of the study is what activities the Romanian Consul in Thessaloniki engaged in other than being an executive agent of diplomacy. The main focus of the research is the revealing other developments that the consulate is interested in and involved in, rather than the opening of the Romanian consulate, what its institutional values or diplomatic activities are.

Keywords: Thessaloniki, Romania, Diplomacy, Consulate.

GİRİŞ

Bugünkü Romanya'nın coğrafi sınırlarının büyük çoğunluğunu oluşturan Erdel, Eflak ve Boğdan'ın Osmanlı ilgi alanına girişi, fetih siyasetinin Balkanlara yönelmesinin ve ilerlemesinin bir sonucu olarak XV. yüzyılda gerçekleşmişti (Maxim, 2008, s. 168-172). XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne haraçgüzar statüde bağlanan bu beylikler, devlete asker sağlamanın yanı sıra önemli ölçüde büyükbaş hayvan ve başta buğday olmak üzere tarımsal ürünlerin de mühim bir tedarikçisi konumundaydı (Malcolm, 2015). 1878 Berlin Antlaşması'yla Romanya'nın bağımsızlığını kazanmasının ardından komşu topraklarına göz diken pek çok civar devlet ve Avrupalı merkezî güçlerin yaptığı üzere elbette Romanya'nın da alaka gösterdiği yerlerin başında Selanik gelmişti. Fethi, Osmanlılar tarafından 1430 yılında gerçekleştirilen Selanik, yelken bezi üretimi, tarımsal toprakları, önemli bir ticaret merkezi ve zengin tüccarları olması gibi özellikleriyle XX. yüzyılın başlarına dek Devlet-i 'Aliyye'nin Balkanlardaki göz bebeği şehirlerinden birisi olmuştu (söz konusu özellikler ve şehrin etimolojisi ile dahası için bkz. Karaman & Tümtaş, 2017, s. 477-488). Hinterlandının açıldığı kapının geniş Balkan arazisi olması, ticarî kapasitesinin bir getirisi olarak onun limanını da ön planda tutmuştu. Dolayısıyla Selanik gibi stratejik bakımdan önemli olan bir kente, coğrafi açıdan yakın olan devletlerin kayıtsız kalmaları düşünülemezdi. Selanik'i vazgeçilmez bir öneme sahip bir şehir haline getiren bu etkenler, bağımsızlığını yeni kazanmış Romanya'nın ilgilendiği önemli bir merkez haline getirmekteydi. Ancak Romanya ile Osmanlı Devleti arasında gidip gelecek, oturacak konsolosların işleri I. Balkan Savaşı'na kadar bazı bakımlardan önemli oranda sorunlar arz edecekti. Bu nedenle Romenlerin İmparatorluk'da kuracakları konsoloslukların hangileri oldukları, bunların teşkil edilmeleriyle ilgili devletler arası yazışmalara ve dahası her iki devlet arasındaki hukukî cereyana az biraz da olsa temas etmek faydadan uzak olmayacaktır.

Osmanlı Selanik'i ve Diğer Romen Konsoloslukları

Selanik, XV. yüzyıldan itibaren Osmanlıların yanı sıra, sağladığı büyük hinterland ile birçok siyasi teşekkülün odak noktası olmuştu. Söz konusu ilginin ortaya çıkış yollarından birisi ise elbette burada çıkarları olan ülkelerin diplomatik misyonlarını Selanik'te tesis etmeleri şeklinde gerçekleşmişti. Buradaki ilk konsolosluk, içerisinde yaşayan bir Fransız, bir konsolos yardımcısı ve konsolosun kendisinden müteşekkil olan Fransız konsoloshanesiydi. Fransızları ise sırasıyla, İngilizler (1718), Fransızların himayesinde olmak suretiyle Hollandalılar (1725), Venedik (1729) ve İsveç ile Danimarka (1759) takip etmişti. Avusturyalıların Selanik'e 1768'de gelebilmişti. 1744 yılında Yahudilerin kendilerine ticarete ortak edindiği diğer biri Napoli Konsolosu olduğu gibi, 1759'da bir yeniçeri tarafından öldürülmesi münasebetiyle burada bir Raguza konsolos

yardımcısı olduğu da bilinmektedir. Almanya olarak siyasi bir birlik şeklinde yükselmeden evvel Prusya Devleti'nin de burada bir misyonu vardı. O yüzyılın başlarında bölgede ticari faaliyetlerle varlığını etkin kılmaya çalışmasına rağmen Rusya da ancak 1785'de Selanik'te bir diplomasi kurumunu ihdas edebilmişti. 1855 yılına ait bir veriye göre başında duran Yahudi'den dolayı fahri statüde bulunduğu anlaşılan ve Toskana Dükalığı'nın sahip olduğu bir diplomatik misyon daha bulunuyordu (Ünal, 2015, s. 213-247; Safa, 2017, s. 60-80). Mevzu bahis konsolosların büyük bir çoğunluğu arkalarında, bugünün araştırmalarına da kaynaklık edecek bir biçimde özellikle Selanik hakkında olmak üzere önemli bilgiler ihtiva eden eserler de bırakmışlardı. Örneğin konsolosların 1700'lerin başındaki veba salgını hakkında raporları (Safa, 2017, s. 28) bulunmakla birlikte 1831 sayımı öncesinde şehirdeki Yahudi nüfusa dair vermiş oldukları rakamlar olduğu gibi bu diplomatlar kimi zaman tek güvenilir kaynak hüviyetini de taşımışlardır (Eryaman, 2016, s. 69). Modern dönem olarak addedilebilecek zamanlardaysa şehrin önemiyle doğru orantılı bir şekilde diplomatik kurumların sayısında da artış yaşanmıştı. Bunların arasında Bulgaristan (1908 sonrası için Eryaman, 2016, s. 304), Sırbistan (açılışı 1887 bkz. Jelavich, 2013b, s. 97), Yunanistan, İran, İspanya, Amerika, Belçika ve önceki görünümünden kurtulmuş bir biçimde modern Almanya ve İtalya, Avusturya-Macaristan, İsveç-Norveç-Danimarka'nın da konsoloslukları vardı (SVS., 1907, s. 203-206; Çakır, 2016, s. 22).

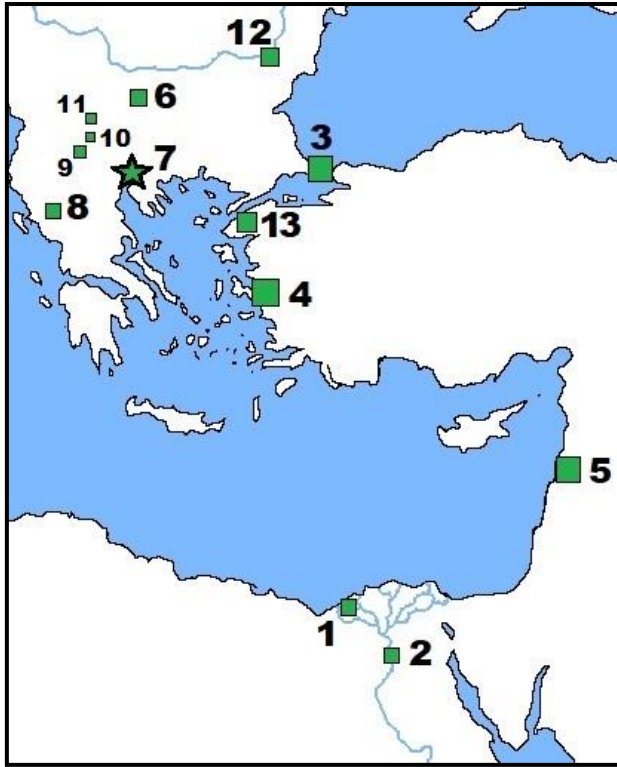
Bağımsızlığını Osmanlıların ellerinden tam olarak 1878 senesinde ve diğer misallerinden farklı olarak masa başında (Birbudak, 2014, s. 160) alan Romanya pek tabii bu İmparatorluktan ya da diğer benzeri teşekküllerden ayrılan öteki örnekler gibi kendi içerisindeki müesseseleriyle, dış politikasıyla bir siyasi teşekkül yani devlet olma yolunda adımlar atmaya başlamıştı. O yolda ilerlemenin ve bittabi bir devlet olmanın en öncelikli getirilerinden biri olan dış politikanın yürütülmesi yani diplomasinin işletilmesi için de komşu, civar, bölgesel güç ve alaka sahibi olan diğer devletlerin merkezlerinde aracı kurumların oluşturulması gerekiyordu. Romanya doğal olarak hem komşusu ve diğer etkenler dahilinde söz sahibi bir ülke olması hem de bağımsızlığını onların ellerinden almaları münasebetiyle Osmanlı İmparatorluğu'nda da konsolosluklar teşkil etmişti. Romanya'nın konsolosluklarını ihdas etmesinde belki de önündeki en iyi örneklerden birisi onlar için manevi bir mana arz eden Rusya ülkesi olmuştu. Ruslar, 1774 yılının hemen ardından tüm Memalik-i Mahruse'de birer birer peyda ettikleri Konsolosluklar açmıştı (Köse, 2006, s. 153-171). Tabii, söz konusu durum onları birçok hususta örnek alan yanı başındaki Romanya için uygulanabilirliği geçerlilik kazanan bir hal aldı. Romanya yine de, Rusya'nın istemekle kalmayıp aynı zamanda gerçekleştirdiği bu diplomatik adımı birebir olarak uygulayamadı. Ancak, ülkelerinin bir nevi kuruluşunu simgeleyen en mühim hukuki metin olan Berlin Antlaşmasına ilgili bir madde konulmasından da geri durulmadı. Söz konusu muahedenin 43 ve 51. maddeleri arası Romanya için ayrılmış (Birbudak, 2014, s. 158) ve bunlardan 49. madde Romanya'nın diğer devletlerle antlaşmalar yaparak konsolosluklar açabilmesini öngörmüştü (Erim, 1953, s. 420).

Bağımsız statüyü kazanmasının akabinde Romanya İstanbul'da bir konsolosluk açabilmek için harekete geçti (Sansar, 2020, s. 76). Tarafların esasında bu yolu takip etmeleri için aralarında bir konsolosluk mukavelenamesi imzalamaları gerekiyordu (Berlin anlaşmasının Romanya hakkındaki 50. maddesi esasında vatandaşların seyahat haklarına dairdir. Sadece maddenin baş tarafında Romanya ile Osmanlı arasında bir konsolosluk mukavelenamesi imzalanıncaya değin ibaresi bulunmakta olup madde esasında konsosolara dair değildir ve bir mukavelename imza edilmesini resmiyette şart koşmamıştır. (Bkz. Erim, 1953, s. 421). Fakat elbette ilişkilerin yürütülebilmesi bakımından da madde içerisindeki ima açıktır (Birbudak, 2014, s. 158). Öyle ki Osmanlı katip, bürokrat ve diplomatları da konunun geçtiği birçok belgede 50. maddenin bir konsolosluk mukavelenamesi imza edilmesini şart kıldığı şeklindeki yorumlamalarını yapmaktan kaçınmamışlardır. BOA, MV.58/58). Ancak bu mukavele ortaya çıkarılmadan evvel Osmanlı da Romenler de hemen konsolosluk açmaya girişmişlerdi (Osmanlılar Romen topraklarında toplamda 12 konsolosluk açmışlardı. Bu konsolosluklar için bkz. Bedir, 2020, s. 66; Sansar, 2020, s. 57-86). Açılan bu müesseselere, yapılan yazışmaların birçoğunda en fevkalade şekliyle

muamele edilmesi her defasında kararlaştırılıyor, devletlerin kendi aralarında imzaladıkları ticaret anlaşmalarında (Birbudak, 2014, s. 161-164'te 1886 ve 1896 yıllarında ve Sansar, 2020, s. 77'de 1902 gibi çeşitli tarihlerde bir defadan fazla olmak üzere Romanya ile anlaşmalar imzalanmıştır, ayrıca 1886, 1906 ve 1907 yıllarında bir konsolosluk mukavelenamesi imzalanabilmesi adına da komisyonlar toplanmış fakat bunların hepsi sonuçsuz kalmıştır. Bkz. Bedir, 2020, s. 68; ayrıca mukavelenamenin müsvedde metinleri de arşivlerde bulunmaktadır. BOA, HR.TO.477/9, s. 1-12; söz konusu ticaret anlaşmaları hakkındaki en kapsamlı araştırmalardan birisi için bkz. Uyanık, 2020a, s. 101-117) ortaya çıkarılması gereken bu mukavelenameden sıklıkla bahsediliyor olmasına karşın bu hukukî metin Balkan Savaşları'nın başlangıcına değin uygulamaya konulamayacaktı. Ayrıca mukavelenin yapılmasında Romanya'nın söz konusu ticaret muahedelerinde taahhüt verdiğini öne sürenler olduğu gibi (Sansar, 2020, s. 77) yine onlar tarafından bunun geciktirildiği de iddia edilen görüşler arasında bulunmaktadır (Bedir, 2020, s. 69).

Konsoloslukların resmî olarak açılmamış olmaları ekseriyetle her iki taraf vatandaşlarının da mağdur olmalarına yol açmıştı (Bedir, 2020, s. 68). Nitekim Osmanlı vatandaşlarının pasaportlarını vize ettirememeleri bu mağduriyetin Türk tarafına ait olan boyutunu oluşturmaktadır (BOA, MV.75/85; Sansar, 2020, s. 79; aynı yer çözüm önerileri ve diplomatik süreçten de bahsetmektedir; Bostan, 2021, s. 141). Romanya'da bulunan Osmanlı misyonlarının kimi diplomatik haklardan mahrum kalmaları ve uluslararası ticarete karşı tarafa göre eksiklikler çekmeleri, onların da mukavelename bulunmaması nedeniyle Romenlerin beratlarını çoğunlukla tasdik etmemelerine veya bunların geçici olarak ihsan buyurulmasına sebebiyet vermiştir (Sansar, 2020, s. 79). Osmanlının bu husustaki en büyük gerekçelerinden biri doğal bir şekilde Romanya'nın konsolosluk mukavelenamesini imzalamaması olmuştur (Sansar, 2020, s. 84). Ancak Romenlerle bir konsolosluk mukavelenamesi imza edilmemesine karşın Romanya, Osmanlı topraklarındaki kimi şehirlerde gayri resmi olmak üzere bazısı geçici bazısı ise berat alamadığı fakat faaliyete geçirdiği diplomatik misyonları ihdas etmiştir (bunlarla ilgili taraflar arasındaki süreç için bkz. Sansar, 2020). Romanya özellikle, ya da en azından Balkanlarda olan, İmparatorluk'taki konsoloslarını gayet tabii bir biçimde ve kuruluş amaçlarına da uygun olarak Romen tebaasının yoğun olduğu yerlerde açmıştı. (Sansar, 2020, s. 84; aynı zamanda Romenlerin açtıkları konsoloslukların demiryolu hatları üzerinde olduğu, demiryollarınsa önemli maden bölgelerinden geçtiği de unutulmamalıdır. Bkz. Jorga, 2005, s. 500; Sarıçelik, 2016, s. 423-424; Yılmazçelik & Erdem, 2018; demiryolu ve liman gibi etmenler başta olmak üzere Selanik'in 19. yüzyıldaki gelişimi için bkz. Köksal, 2017, s. 722; konsolosların liman başta olmak üzere etkileri için bkz. Bayram, 2017, s. XI, 174, 143). Buna karşın Osmanlılar da konsolosluklarını özellikle ticari olan yerlerde deniz kenarlarında kurmuşlardı. (Bedir, 2020, s. 13n.) Yine de bu şekilde açılan o müesseselerin uyması gereken hukukî bir metnin varlığına da ihtiyaç vardı. Romanya ile bir anlaşma sağlanamıyordu. Bu nedenle de takibi gerekli olan yol halihazırda uygulanan bir metnin örnek alınması olacaktı. Rehber, Sırbistan ve Yunanistan idi. Literatür ve arşivlerde bulunan vesikalara göre Osmanlıların her iki ülkeyle de gerçekleştirdikleri mukaveleler zaman zaman Romanya tarafı için de uygulanmıştı (Sırbistan için Sansar, 2020, s. 80; Yunanistan içinse özellikle eşya hukuku bağlamında BOA, MV.164/25; HR.HMŞ.İŞO.93/42; BEO.4035/302570; 1918 yılında nihayetinde böyle bir anlaşmanın taraflar arasında gerçekleştirilebildiği ve öncesinde ise Avrupa'nın örnek alındığı hakkında bkz. Rachieru, 2019, p. 146). Bu durum, yani diğer devletlerden örnek alınan anlaşmalar ile davranış şekli doğrultusunda (BOA, BEO.4100/307455) Romenlerin hangi noktalarda konsolosluk açtıkları sorusu, arşiv belgeleri ve literatürün yardımı ile kısmen cevaplanabilmiştir. Bu noktada Romanya'nın Memalik-i Osmaniyye'de açmış olduğu diplomatik araçları gayri resmi bir şekilde ikiye ayırabilmek de mümkündür. Çünkü Romanya'nın açmış oldukları bu misyonlar üst satırlarda da belirtildiği üzere özellikle Romen vatandaşları ile kendileriyle Roma-Latin ve coğrafi bağlarından dolayı himaye unsuru saydıkları Ulahların buldukları yerlerde yoğunlaşmıştı. O yoğunlaşmadan dolayı mevzu bahis diplomatik kuruluşların çoğunluğu da doğal olarak Balkanlardaydı. Bu sebep konsoloslukların Balkanlarda olanlar ve olmayanlar şeklindeki bir tasnifine imkân vermektedir.

Balkan topraklarının dışındakiler İzmir, Beyrut, Çanakkale (BOA, BEO.21/1559), İskenderiye (Sansar, 2020, s. 78-81, 84) ve Kahire'yi (BOA, HR.HMŞ.İŞO.52/17, s. 12). Romanya sınırına daha yakın olanlara; Selanik, Sofya (BOA, Y.A.RES.4/61), Yanya, Manastır, Pirlepe, Rusçuk (BOA, HR.SFR.(04).781/86), Üsküp'tü. Tarih vermeksizin (tespit edilebildiği kadarı ile 1904 ile 1907 yılları arası) İstanbul Romanya Sefareti'nden gelen Fransızca bir el yazmasında Romanya'nın hangi mekânlarda bu kurumları oluşturduğunun bilgisi verilmiştir (bkz. Ek-1). Burada Üsküp (Kosova) ve Selanik merkezlerinden başka aynı vilayetler dahilinde Karaferye, Serez, Kumanova, Koçan (sonraki sayfalarda Selanik Romanya Konsolosunun buradaki Ulahlardan ve kaza reisinden bir yazı aldığı da belirtilmiştir) gibi topraklarda da temsilcileri bulunduğu ve dahası bu kimselerin isimleri dahi verilmiştir (BOA, TFR.I.KNS.6/542). Burada hemen belirtilmesi gereken husus üst satırlarda da esasında tekrar edildiği üzere bu misyonların birçoğuna hatta neredeyse tamamına aslında bir berât-ı 'âli verilmediği fakat konsoloslukların faaliyete geçmiş olmalarıdır (İzmir ve Beyrut örnekleri için bkz. BOA, MV.58/58; ayrıca bkz. Rachieru, 2019, s. 146). Fakat az evvelki örnekte temsilcilerin kimler olduğu ya da Yanya misalinde olduğu üzere Osmanlı Roma Konsolosunun İtalya Kralı'na yeni doğan prensin tebriki için gittiği vakit Kralın Yanya'da Romenlerin bir konsolosluk açmış olmaları yolunu tutmalarının makbul bir tedbir olduğu da belirtmişti (Ünlü, 2009, s. 24). Yine Yanya'da olmak üzere taraflar arasında Ulahlar ve seçimlerle ilgili olarak burasının adı ile anılan bir hadisede Yanya Romen Konsolosunun isminin sıkça anılması gibi ilgili topraklardaki misalleri çoğaltmak elbette imkân dahilindedir (Köseoğlu, 2021, s. 302-305). Tabii bu ikilemden hariç Romanya'nın konsolosluk açma girişimi ve bu girişimden başka Romanya'nın daha masumane sayılabilecek icraatlarının sekteye uğratıldığı da görülmektedir. Romanya'nın burada bir diplomatik kuruluşu bulunmadığından başta Kudüs'e gidecek hacıları için Yafa'daki İtalyan Konsolosluğu ile kendi vatandaşlarının, sadece pasaportlarının vize edilmesi hususunda anlaşılmıştı. Adı geçen hükümetle anlaşmış olmakla birlikte Osmanlılardan onay alınamamıştı (BOA, HR.TH.156/51; Sansar, 2020, s. 81).

1- İskenderiye	8- Yanya
2- Kahire	9- Manastır
3- İstanbul	10- Pirlepe
4- İzmir	11- Üsküp
5- Beyrut	12- Rusçuk
6- Sofya	13- Kal'a-i Sultaniyye
7- Selanik	

Şekil 1. Romanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nda Bulunan Diplomatik Kuruluşları

Selanik'te Bir Romen Müessesesi

Romanya, 1860'lı yılların sonlarında yabancı ülke başkentlerine açılan Rumen diplomatik ofislerini bağımsızlığın kazanılmasından sonra elçilik seviyesine yükseltmiştir. Bunlardan ilki aynı zamanda bağımsız Romen devletini ilk tanıyan devlet olan Avusturya merkezli olarak Viyana olmuştur (Birbudak, 2014, s. 160). Romanya'nın diplomasi alanındaki bu adımı söz konusu uygulamanın Osmanlı için de yapılabileceğini akla getiren sorulardan olmuştur. Selanik Romanya Konsoloslarından birisine dair bir belge üzerindeki miladi tarih katalogda hicri olarak sunulduğu için söz konusu belge acaba Romanya'nın 1878 öncesinde Selanik'te bir konsolosu var mıdır şeklindeki bir düşünceye yol açmış ve doğal olarak akıllara Birbudak'ın vermiş olduğu bilgi kapsamında burada bir Romanya vekaleti olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Fakat aynı vakit diliminde Romanya'nın başka bir konsolosunun olduğunun tespit edilmesi ve söz konusu tarihin de miladi (BOA, HR.TH.578/91) olduğunun anlaşılması ile Osmanlı arşivlerinde Romanya'nın Selanik'te evvelki tarihlere işaret eder bir vekalet kurumu bulunmadığı kanaatinin oluşmasına sebebiyet vermiştir.

Hakkında bulunan arşiv kayıtlarında sıklıkla kendisinden başka Osmanlı Devleti'nde Romanya'nın bir konsolosluğu olmadığı belirtilen Selanik (BOA, MV.75/85), sadece bu açıdan değil, aynı zamanda diplomasi bakımından da bir Ceneral/Genel, yani Baş Konsolosluk olması hasebiyle eş statüdeki diğer kurumlardan ayrılmaktadır. Selanik niçin baş konsolosluk şeklinde tertip edilmiş bir müessese idi? Çünkü Selanik içerisinde yüz binlerin yaşadığı ve bu dönemde kendisiyle aynı coğrafyada eşdeğer örneklerin çok az sayıda yer aldığı bir yelpazenin kısıtlı üyelerinden birisiydi. Kendisi gibi burada yani Balkanlardaki metropol niteliğe sahip Saraybosna, Üsküp, Rusçuk, Manastır, Edirne, Sofya gibi şehirler arasında bulunması Selanik'teki Romen konsolosluğunun başlangıçta üst seviye bir kurum olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştı. Ancak bu durumun kimi zamanlarda değişmiş olduğu da belgeler sayesinde tespit edilebilmiştir. Konsolosluğun tarihi sürecindeki değişkenleri bir tarafa, alakasının sebepleri çeşitli olmakla birlikte, neticede burada bir temsilcisi olması gaye ve düşüncesiyle Romanya, bağımsızlığını takiben hemen harekete geçmişti. Buna göre Romenler, kendi devletlerinin tebaasından olan kimselerin işlerini ve ticaretlerini yürütmek için Osmanlı katibinin Jorj Lenş olarak kaydettiği Georges Lenche'i (BOA, HR.TH.61/61: 1) atamıştı. Romanya Sefareti'nin Lenche'in atandığını duyurduğu 5 Aralık 1879 tarihli belge hemen 5 gün sonra Divan-ı Hümayun kaleminde işleme alınmış ve sadarete gönderilmişti. Belgede geçen belki de en önemli hususlardan birisi ise aynı, Rusya ile yapılan bir evvelki anlaşmanın 5. maddesine uygun olarak gerçekleştirilmiş olmasıydı (BOA, İ.HR.281/17314). Genelde Balkanlar ve civar toprakları yahut özelde Romanya gibi bir coğrafya söz konusu ise Rusya'nın göz ardı edilmesi pek de düşünülemezdi, öyle ki zaten Rusya ile yapıldığı belirtilen bu muahede muhtemelen Romanya'ya ziyadesiyle haklar tanıyan Berlin Antlaşması olmalıydı. İlgili diğer makamlara da iletilen bu durum neticede 1879 yılı Aralık ayının 15'inde Padişahın onayından geçmiş ve berat bir hafta sonra 22 Aralık'ta ilgililerine iletilmişti (BOA, İ.HR.281/17314, s. 2-4; BOA, HR.HMŞ.İŞO.52/17, s. 1, 23; Sansar, 2020, s. 84). Dahası aynı tarihte yani 22 Aralık 1879'da üzerinde bir suret olmasından dolayı sadece II. Abdülhamid'in tuğrasının eksik olmasının haricinde formatı klasik dönemdekilerle birebir eşleşen bir ferman ile de Lenche'in işlerine kimsenin dahl ü taarruz edemeyeceği de herkese duyurulmuştu (BOA, HR.İD.794/47; ayrıca belgede Consulate General di Salonica ibaresi olması ferman suretinin oraya gönderildiğini de düşündürmektedir).

Jorj Lenş, Dü Lenş gibi farklı isimlendirmeleri bulunan Konsolos Lenche, Osmanlı katiplerinin vermiş olduğu bilgiler uyarınca görevinin başında 1.5 yıl kalmıştı. (BOA, HR.HMŞ.İŞO.171/33). Her ne kadar müessesenin kuruluşundan sonraki 1882 tarihli ilk salnamede (SVS, 1882, s. 87) adı kaydedilmiş olsa bile onun 1879 Aralık'ında almış olduğu beratı ile hemen görevine başladığı düşünülmemelidir. Nitekim bu gibi görevlilerin toplanmaları, evlerini taşımaları, yanlarında ailelerini getirmeleri, uzak bir diyardan geliyor olmaları gibi birçok etken onların vazife başı yapmalarını engelleyecek hususlar arasında sayılabilirlerdi. İlgili arşiv evrakı 1.5 yıllık zaman dilimi hakkında fiilen ibaresini muhtemelen unutmuş olsa bile resmiyette Bay Lenche'in 1879-

1882 arasında görevde bulunduğu belirtilebilir. Yine aynı vesika sayesinde onun Baş Konsolosluk makamını vekaleten yanındaki Popoviç'e bıraktığı görülmektedir (BOA, HR.HMŞ.İŞO.171/33; SVS, 1882, s. 87). Nitekim 1882 salnamesinde de bu kimsenin kançılar olarak hizmet ettiği işlenmiştir. Fakat Lenche'in vekaletle yerine birini bırakması ve konsolos tayini teşebbüsünde bulunulması sadece Popoviç için değil Romanya devleti adına da fayda etmemiştir. Romanya, Popoviç'in vekillikte kaldığı dönem boyunca arşivlerden tespit edilebildiği kadarı ile iki defa konsolos atama girişiminde bulunmuştu. Her ne kadar ilgili belgelerde Romenlerin bu konsolosları halihazırda atadıkları belirtilmiş olursa bile hem salnameler hem de diğer perakende evrak sayesinde Popoviç'in bu süreçte görevinde bulunduğu ve yerine başka bir kimsenin gelmediği de bilinmektedir. Bunlardan ilki vesikalarda okunduğu üzere Kristiyan Aplaş'a ikincisi ise Usturca (A. Stouzdja veya Sturdza) isimli kimseye aitti. Kristiyan isimli ilk konsolos adayı sefaretten gelen bir takirle atanmış fakat yine onun hakkında diğer tüm misallerinde olduğu gibi İmparatorluk yönetim kalemlerinin onayına sunulması için yazılmıştı. Fakat 1883 tarihli bu erken girişim reddedilmişti (BOA, HR.TO.295/24; BOA, HR.MKT.578/91).

1886 Şubat'ında Sadrazam Kamil tarafından yazılan tezkirede Romenlerin sefaretinden gelinen bir yazıya dikkat çekilerek Romanya'nın Selanik'e konsolos tayin etme isteminde buldukları belirtilmişti. Sefaretin Fransızca olarak kaleme aldığı metinde adı A. Stouzdja olup Osmanlılarca Usturca şeklinde belirtilen kimse konsolos olarak atanmak isteniliyordu. Fakat Sadrazam ilgili belgeyi kaleme alışı ile mütalaa-i alilerinin buyurulmasını istemiş hatta katiplerce evrakın arkasına konunun Dahiliye Nazırı olan Ahmed Münir Bey'den sorulması notu düşülmüştü (BOA, HR.TH.61/61, s. 4-5). Dahası, İmparatorluk buradaki konsolosluk için ikinci defa bir berat da vermemiştir. İlk olarak Romenlerin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından taraflar arasındaki olumlu atmosfer sayesinde İstanbul, Selanik Konsolosunun beratını vermişti. Fakat sonradan devletlerin konsolosluk mukavelenamesi problemi ve vatandaşların bunun bir getirisi olarak mağdur edilmiş olmaları gibi sorunlarla atmosferdeki havanın bozulması olasılıkla Dersaadet'i böyle bir tavır takınmanın içerisine itmiş olmalıdır. Öyle ki söz konusu onay yazısının Romenlerce alınmamış olması da Osmanlıların o devrin vesaikinde bu kurumu metropol mesabesindeki şehirde bulunan Baş Konsolosluklarının bir Konsolos Vekilliği veya zaman zaman da Viskonsolosluk biçiminde yansıtmalarına sebebiyet vermiştir (SVS, 1886-1890-1892-1893-1894).

Romanya beratın talebiyle beraber burada kalan kimseyi yani Popoviç'i de aynı görevde bırakmıştı. Belgelerdeki verilerden Popoviç'in Selanik Romanya Konsolosluğu görevini 6 seneden beri yürüttüğü anlaşılmaktadır (BOA, HR.HMŞ.İŞO.171/33). Fakat burada hemen belirtilmesi gerekense diğer evraklar da hesaba katıldığı vakit aslında Popoviç'in söz konusu vazifede 6 sene kalmamış olmasıyla ilgili ihtimaldir. Ancak 1887 yılına ait bir belgede Romanya'nın bu defa bir konsolosluk atama teşebbüsünden farklı olarak vesikadan anlaşıldığı üzere halihazırda "atanmış" olan bir konsolostan bahsedilmiştir. Bu kimsenin adı Markos'tur (BOA, Y.PRK.AZJ.12/100). Lakin Popoviç'in 6 yıllık vekaleti (BOA, HR.HMŞ.İŞO.171/33) süresi, yani 1883-1889 yılları düşünüldüğünde Markos'un varlığı bir soruna işaret etmiştir. Markos'un görevi bir tarafa salnameler başta olmak üzere çalışma kapsamında incelenen belgelerin ise Popoviç'e atıfta bulunmuş olması söz konusu ikiliğe sebebiyet vermişti. Ayrıca Markos, Usturca ve İplaş (/ Abalaş) gibi Romenlerce atanmasına karşın Osmanlılar tarafından tanınmamış bir kimse değil, belge içerisinde resmî bir biçimde Selanik Romanya Konsolosu olarak zikredilen kişiydi. Tam da burada tespiti yapılan dokümanların konuya gerekli ışığı tutmamasından dolayı da Markos sadece bahse konu ikiliği ortaya çıkaran bir isim olarak kalmıştır. Bu nedenle de her iki belge ve bilgi birbirleriyle çelişki içerisinde bulunmaktadırlar. Çelişkinin ardından gelen tarihlerde arşivlerdeki ilgili evrak ise çoğunlukla salnamelerle uyum içerisindedir.

Tablo 1. Selanik Romanya Konsolosları (1879-1912)

Unvan	Ad	Tahmini Görev Süresi
Ceneral (Baş) Konsolos	Gheorghe Lenche	1879-1882
Ceneral (Baş) Konsolos Vekili	Popoviç	1883-1889
Konsolos Vekili (Viskonsolos)	İstmat İstmatyadi	1890-1892
Konsolos Vekili	Konstan M. Kogaliceanu	1893-1894
Muvakkat Konsolos	Dimitri Petresku	1895-1896
Konsolos	Aleksandr Rozetti Solisku	1897-1901
Konsolos	Constantin Tararescu	1902-1905
Konsolos	Corcesku	1906
Konsolos	Mihal – Penisku (?)	1907

Tablo, kaynaklarda okunduğu ve yine bunlar üzerinden görev sürelerinin tahmini bir biçimde mantık zeminine oturtularak oluşturulmaya çalışılmıştır. Son konsolosun adı salnamelerde Mihal, perakende evraklarda ise Penisku şeklinde geçmektedir. Söz konusu kişiler farklı kimseler olabilecekleri gibi salnamede geçen ismin bir ön ad ve evraklarda geçen kaydinsa soy adı formatında olmasından dolayı aynı kişi olabileceği düşüncesi ile tek bir satırda verilmiştir. Lenche ve Kogaliceanu'nun adlarına Fransızca orijinallerinin bulunduğu örnekler baz alınarak yer verilmiştir. Salnamelerdeki Konstantinesku'nun ise aynı yıllar dahilinde yine Fransızca orijinalindeki örneğinin Osmanlı katiplerince işittiklerini yazmış olmaları düşüncesiyle Constantin Tararescu olduğu düşünülmüş ve bu hali ile alınmıştır. İstmat İstmatyadi ise başka bir kaynaktan Estmat Estmatyadi olarak kaydedilmiş olmasına rağmen ismin bu versiyonu daha doğru geldiği için bu şekliyle değinilmiştir (Çakır, 2016, s. 73).

Tablolarda yer verilmeyen, perakende arşiv evrakı dahilinde ise genellikle isimleri verilmeksizin sadece unvanlarıyla çok kısıtlı bir biçimde yer verilen ancak salnamelerde kendilerine değinilen diğer konsolosluk personelleri olduğu da unutulmamalıdır. Konsoloslukları oluşturan görevlilerin kimler oldukları ekseriyetle bellidir. Bunlar; kaçıncılar (vekil), yardımcı / muavin, tercüman, kâtip, kavas gibi belli başlı kimselerdir. Örneğin bu kişiler arasından konsoloslukta buldukları aşikâr olan kavalardan Vasil Zeani (?) ismindeki kişinin davası bulunduğu anlaşılmaktadır (BOA, HR.THR.341/22, s. 1; aynı vesikanın 2. sayfasında ise konunun İstanbul Romen Sefaretine bildirildiği de eklenmiştir). Dersaadette yahut küçük ölçekli kentlerde tebaası diğer büyük devlet vatandaşlarına göre çok olmayan bu misyonların personel sayılarının fazla olması, gün içerisinde gelen birkaç çeviri veya resmî evraka göre konsoloshanenin kallavi miktarda personele sahip olmasını gerektirir bir durum oluşturmamaktadır. O nedenle bu gibi kuruluşların büyük sayılarda personeli yanında tutması demek aslında devletlerin ve diplomatlarının yer aldıkları coğrafyalardaki bazı kimseleri koruduklarına işaret etmektedir (Ortaylı, 2007, s. 34-35).

Romanya, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı güttüğü sulh içerikli ve dengeli politikasının (başlangıcı için bkz. Çakmak, 2020, s. 336; Kılıç, 2017, s. 124-125) geneline uygun bir biçimde buradaki konsolosluğunda büyük sayılarda personel barındırmamıştır. Burada Romenler konsolostan başka tercüman ve salnamelerde geçtiği şekliyle diğer başlığı altında çoğunlukla 3 kişilik bir kadroya yer vermişlerdir. Dahası bu kimselerden bazıları emektar olarak değerlendirilebilecek isimlerdir. Bunlardan Peja (?) – (bkz. Oruç: Beja) 1882'den itibaren 1907'deki son salnameye kadar 25 yıl boyunca Romanya'ya hizmet etmişti. İlk yıllardaki farklı birkaç personelin isminin ardından 1890 yılında onun yanına Danderya katılmıştır. Danderya'nın

adı pek çok defa farklı şekillerde yazılmakla birlikte adına çoğunlukla bu haliyle işaret edilmiştir. O da 17 yıl boyunca Peja ile mesai arkadaşı olmuştur. 1893 yılında ise bu ikisinin arasına Kapanî Faez Efendi'nin (Oruç, 2014, s. 214; konsolosluk personelinin isimleri için bkz. aynı yer) katılımıyla Selanik Romen Konsolosluğunun kadrosu kemik bir yapıya bürünmüş ve bunu o yıldan 1907'ye kadar 14 yıl boyunca korumuştur. Konsolos Solisku döneminde aralarına bir de vekil katılmış ancak kendisinin ismine sonraki yıllarda rastlanmamıştır. Romen hükümeti, vekillik sıfatını bir tarafa bırakarak Kral'ın emri ile Konsolos Kogaliceanu'nun Selanik Romen Konsolosu Vekili değil, atamasının doğrudan konsolos olarak yapıldığını İstanbul'a iletmış ancak bu yapılan yazışmalarla reddedilmişti (BOA, HR.HMŞ.İŞO.178/43).

1895 yılı aralığında salnameye göre burası muvakkat yani geçici konsolosluk statüsüne düşürülmüştü. Öyle ki konsolos, tercüman ve benzeri tüm personelin unvanı da başına aynı sıfatı almak durumunda kalmıştı (bkz. kaynakça - tüm salnameler). Bina veyahut o yapının mevki gibi bu kurumun başka bilgilerine rastlamak mümkün olmamakla beraber hem arşivde hem de salnameler arasında artık 1907 yılı sonrasına dair bir veri bulunmamaktadır. O nedenle de bu durum aslında birçok sonucun çıkarılabilmesine olanak tanımaktadır. Romen konsolosluğu hiçbir menfi olaya karışmamış olarak arşivlerde yer edinmemiş olabilir. Yahut yine yer edinmemiş bir biçimde varlığına Osmanlı hükümetince son verilmiş de olabilir. Fakat en olası açıklama ise şehrin Osmanlıların ellerinden kayışını simgeleyen 1912 tarihine kadar konsolosun varlığına dair bir iz olmamasının yanı sıra yıllardır süre gelen kurulu düzenin aynen devam etmiş olduğunun varsayılabilceğidir.

Romen Diplomatları Selanik'te

Sadece Romanya'nın yahut Selanik'teki konsolosların değil, tüm İmparatorluk genelindeki hatta diğer memleketlerde bulunan diplomasi yürütücülerinin de karışıkları eylemler; siyaset, politika ya da salt diplomasiden çok bambaşka kulvarları da ilgilendirebilmekteydi. Arşiv vesikalarında ve literatürde bulunan faaliyetlerine nazaran Selanik Romen Konsoloslarının yaptıklarını ticari faaliyetler, mobilizasyon, kendi sosyal ve kültürel hayatları ve bölgede bulunan askerî nitelikli çete faaliyetlerinde aldıkları rol gibi başlıklar altında toplamak mümkündür. Ayrıca unvanlarının getirileri arasında bulunan olayların çarpıtılarak şikâyette bulunma girişimleri ile tüm bunlar arasından en mühimi olduğu savunulabilecek başlarına gelen kitap mevzuları ile gümrük meseleleri de önemli bir yer tutmaktadır. Romen diplomat adamlarının atama-tayin vesikaları olan ve birkaç aşama sonrasında Padişahın da onayından geçen berat-ı alî ısdarlarının ispat ettiği nitelikte olmak suretiyle ticari faaliyetleri bulunmaktadır. Çünkü bu gibi konsolosluk atamalarını ele alan belgelerin içeriklerinde hem tek bir sebepmişçesine hem de benzerleri arasından en evveli olmak üzere vurgulanan unsur, onların söz konusu devlet tebaasının hususat ve ticari işlerinin yürütülmesi için tayin edildikleriydi. Şöyle ki, Romanya'nın Selanik'le olan ticareti ve bu konuyu ilgilendirir unsurlar önemli bir hacme sahipti. Romanya'dan buraya un, odun ve petrol gibi ürünler gelirken Selanik'ten ise oraya kırmızıbiber gibi metalar ihraç ediyordu. Mesela 1903 yılı boyunca Romanya'dan Selanik Limanı'na sadece 1 gemi gelmişti. Ertesi yıl taraflarca gemi girişine dair bir veriye rastlanmamış (Koyuncu, 2019, s. 123, 162-166; Öztürk, 2018, s. 64-70; tabii burada karayolu ticareti de unutulmamalıdır) olursa bile limanlarına girip çıkan gemilerin kayıtlarının tutulması ve donelerin bulunması aralarındaki ticari faaliyetlerin önce varlığını ve sonrasında ise önemini işaret ederek konsolosluğun mevcudiyetini gerekli kılan en basit örneklerdendi.

Mobilizasyon, yani diplomasinin yürütücülerinin gerçekleştirdikleri fizikî hareketliliğin de önem arz eden bir konumda bulunduğu aşikardır. Belgelerde kimi zaman sessiz kalmakla beraber konsolosların gerçekleştirdikleri seyahatler kapsamında birbirleriyle görüştükleri de elbette tahmin edilebilir bir unsurdur. Örneğin 1903 yılı Mayısında Manastırdan ve buradaki 3. Ordudan merkeze Manastır Romen Konsolosunun ve Konsolos Vekilinin Selanik'e gittikleri belirtilmiştir. Elbette bu ziyaretin gerçekleştirilme nedeni belli olmadığı kadar bu kimselerin amaçları dahilinde olarak Selanik'teki konsolosla görüşüp görüşmedikleri de ifade edilmemişti (BOA,

DH.ŞFR.307/63; BOA, TFR.I.MN.11/1054). Ancak konu belgeye ayrıntılı bir biçimde aktarılmamış olsa da Romen diplomatlarının birbirleriyle görüştiklerini düşünmek pek de zor olmayacaktır. Diğer bir misalde ise 25 Eylül 1907'de Selanik'ten İstanbul'a haber verme amaçlı olarak çekilen bir telgrafta Sofya'da bulunan Alman, Avusturya ve Romen konsoloslarının dinî bayramları vesilesiyle bir manastıra gidecekleri nakledilenler arasındaydı. Vesikada ayan beyan ortaya konmamış olsa da Sofya Romanya Konsolosu, Selanik Romen konsolosu ile görüşmüş olmalıydı (BOA, DH.ŞFR.388/8). Tabii burada sadece konsolosların mobilizasyonu veya mevkidaşlarınca gerçekleştirilen ziyaretler değil, aynı zamanda farklı devlet görevlilerince ziyaret edildikleri de belirtilmelidir. Mesela 1890 yılının Mayıs ayı sonlarında Bulgaristan'ı temsilen Osmanlı memleketinde bulunan en yüksek diplomat olan Kapıkethüdası Volkoviç, önce İstanbul ardından da Sofya'ya gitmeden evvel Atina'dan dönerken sabah trenle Selanik'e gelmiş ve burada da İngiltere, Belçika ve Romanya Konsolosluklarına ziyaretlerde bulunmuştu (BOA, DH.ŞFR.143/74).

Selanik'te adı geçen devletin hizmetindeki konsolosların arşiv vesikaları sayesinde kısmen de olsa aydınlatılabilen yönlerinden birisi toplumsal faaliyetleri ya da diğer bir deyişle sosyo-kültürel hayatları olmuştur. Örneğin yer yer mahkemelerle ilgili resmi kayıtların varlığı dahi bazı açılardan konu hakkında birtakım örnekler sunulmasına imkân verebilecektir. Her ne kadar 1906 yılına ait mahkemeye alakalı bir evrakta Romen Konsolosu olan Corcesku'nun adı geçse de vesikaların içerdiği olaya göre kendisine silah atıldığı şayiası ortaya çıkmıştır. Fakat yine belgelerin ışığında aslında ona silah atılmadığını söylemek gerçeklerin dillendirilmesi bakımından mümkündür. Suikast girişiminin asıl hedefi Ulah mektepleri müfettişi olan Mösyö Lazar Duma olmakla birlikte onun yanında bir müddet bulunmasından dolayı sıklıkla Romen diplomatın adına da yer verilmiştir (BOA, BEO.2964/222283, s. 1-10). Corcesku'nun herhangi bir şekilde silahlı saldırıya uğramaması bir tarafa esasında mahkemenin sorgu ve kararında elinin güçlendirilmesi bağlamında konsolosun adına yer verilmiş olması da ihtimaller arasında bulunmaktadır. Ayrıca benzer bir hadise daha yaşanmış ve silah atan kişiler konsolosun ihbarı neticesinde derdest edilmişlerdi (BOA, BEO.2958/221786).

Olaya ilişkin belgeden esasen konsolosun şahsi bir faaliyeti ve yaşantısına dair izlere rastlamak açısından dokümanın ayrı bir kıymeti olduğunu da ifade etmek gerekiyor. Söz konusu diplomat şehirde Romen olan ve olmayan diğer gayrimüslim tanışları ile beraber lokantalara gitmekte ve onlarla yemeklerini yiyerek içeceklerini paylaşabilecek bir rahatlık ve konumdadır. Hemen belirtilmesi gerekense onun niçin sorusunu cevapsız bırakacak şekilde yanında kavas veya başka bir konsolosluk personelinin de yer almadığıdır. Şöyle ki belge esasında bu noktada sessiz kalmakla birlikte Osmanlı katiplerinin her bir ufak detayı dahi hem olayların selameti açısından hem de bu kimselerin dış politika başta olmak üzere birer siyasi değer arz etmelerinden dolayı işledikleri düşünülürse, belgede herhangi bir kavas veya personelin adının geçmemesi onların konsolosun yanında yer almadıkları bakımından delil olabileceklerini düşündürmektedir. Zaten XIX. yüzyılın ikinci yarısında Selanik'teki bankacılar, tüccarlar ve toprak sahipleri konsoloslar ve şehirdeki yedi daimî konsolosluğun personeli ile seve seve ilişki kuruyorlardı (Anastassiadou, 2001b, s. 321).

Selanik'te konsoloslukların açıldığı ilk zamanlarda 11'i Fransızlara, 2'si İngilizlere, 2'si Prusyalılara ve biri de Fransızların korumasındaki Livornolu Yahudilere ait olmak üzere 16 işletme mevcuttu (Safa, 2017, s. 61). XVII. yüzyılda ilk örnekleri ile oluşumuna imkân verilmiş konsolosların buraya akın eden Batılı çevreleri etraflarında topladıkları elit bir sosyal çevrede gelişmişti. İş adamları, konsolosluk personeli ve Makedonya'ya misyonerlik amacıyla gelerek buraya yerleşmiş misyonerlerden oluşan bu Frenk taifesi Fransız konsolosuna göre 1880'li yıllarda 6 bin kişiden müteşekkildi (Anastassiadou'nun 2001a 153-154'te vermiş olduğu bu bilgi, 1882 tarihli Selanik Vilayet Salnamesine göre 53.828 içerisinde 33.666 kişilik – ki bunların çoğunluğu Rum ve Yahudidir - nüfus içerisinde makul olarak görülmektedir. SVS, 1882, s. 172). En kalabalık grup olup en zengin ticarethanelere sahip olan İtalyanlar 1284, Alman ve Avusturyalı aile sayısı 155, 408 İspanyol, 180 Britanyalı, 27 Rus, 12 Amerikalı ve 4 Belçikalı Fransız

diplomatının saydıkları arasında idi. Himayesine aldığı 20 şahsın haricinde kendi tebaası için 112 sayısını veren Konsolos, kentteki Romenlerin ise 123 kişi olduğunu belirtmişti (Anastassiadou, 2001a, s. 153-154). Öyle ki hem etki alanının genişletilmesi hem de burada evvelden bulunan kimselerin istifadesine yönelik olarak İspanya gibi bazı devletlerin yanı sıra Romanya'nın da bir mason locası bulunuyordu (Anastassiadou, 2001b, s. 325; benzer ve detay arz eden başka bir değerlendirme için bkz. Mazower, 2020, s. 310-311). Konsolosların içerisinde buldukları sosyal hayat elbette bundan ibaret değildi. Devlet işlerinin, uluslararası siyasetin yürütülmesi, yerel yönetimle ilişkiler, konsoloslukta gerçekleştirilen tercüme faaliyetleri resmî görüşmeler ve daha nicesinin yanında gündelik yaşamları balolar gibi daha birçok faaliyeti kapsamaktaydı. Tabi bu kültürel boyutun içerisinde sadece konsolos değil efradı ya da ailesi olarak tanımlanabilecek kimseler de yer alıyordu.

Selanik'in küçük Frenk çevresi, kentte sürekli faaliyet gösteren yedi konsoloslukta drogman [dragoman] ya da sekreter olarak çalışan birkaç yerliyi – çoğu Yunanlı ya da Yahudi – kendi salonlarına buyur ediyordu. Bu çevre, büyük yabancı şirketlerin yerli temsilcileriyle, Yunanlı ve Yahudi zengin aracılarda ilişki içindeydi. Henry Holland gezi yazılarında Avusturya konsolosunun evinde geçirdiği akşamı nostaljik bir biçimde betimlemişti.

Burada şarkıların söylendiği, oyun masalarının kurulduğu konsolos eş ve kızlarının katıldığı suare şeklindeki partilerden, balolardan teşkil edilmiş toplantılar mevzu bahisti (Anastassiadou, 2001a, s. 153-154). Tabii söz konusu sosyalleşme her vakit balolar ve o tarz toplantılar kadar şaşaalı ya da “güzel” olarak tabir edilebilecek bir biçimde gerçekleşmiyordu. Aralarında bir şekilde iletişim ve etkileşim bulunduğu aşikâr olmakla birlikte Selanik Romen Konsolosunun belgelerin dilinde “melun” olarak tabir edilen oğlu Mihâl 28 Mayıs 1908 tarihli bir kayda nazaran, Köprü Kasabası'ndan Rum olması muhtemel bir kimseye saldırmış ve onu kolundan kurşunlayarak yaralamıştı (Ceylan, 2019, s. 32). Tabi bu durumun çok daha farklı bir çıkış noktası olabileceği de akıllara gelecektir. O nedenle belgenin bu hususta sessiz kalmasından dolayı olayın nedeni çıkarımlardan öteye gidemeyecek ve bir kesinlik arz etmeyecektir.

Ortaya koymuş olduğu durumun ikilik veyahut başka bir deyişle muamma arz ettiği hususlardan diğer biri de konsolosluklarla ilgili olan kitap meseleleridir. Bu konu aynı zamanda Osmanlı gümrüklerini ve yer yer yukarıda değinilen konsolosluk mukavelenamesini de ilgilendirmektedir. Öyle ki Selanik Romanya Konsolosluğunun varlığını simgeleyen bu yıllarda onları en çok meşgul tutan hususlardan birisi bu olmuştur. Tamamı Bükreş'te Makedonya Romanya Cemiyeti'nce basılmış ve Romen konsolosu adına Selanik'e gelmiş, muayeneden geçirilmesi ısrar edilen 500 kıyyeyi geçkin zararlı kitaplar hakkında ilgili nezaretle muhaberat cereyanı gerçekleşmişti. Ayrıca Hükümet-i Seniyye'nin Romanya konsoloslarının memuriyetlerini tanımadıkları için de onların bu hususta bir imtiyazları da bulunmuyordu. O nedenle de Selanik Romanya Konsolosu için gelen bu risaleler zararlı olduklarından ithal edilmelerinin menedilmesi emredilmişti. Özellikle bunlar arasından 1887 yılına ait Almanca olup Viyana'da basılmış bir yıllığın (almanak) 169-170 gibi bazı sayfalarının sakıncalı bilgiler içerdiğiyle ilgili bilgi verilmişti. Selanik ecnebi işleri müdürü de dahil olmak suretiyle bunların mütalaa edilmesi de istenmişti (BOA, HR.HMŞ.İŞO.171/33). Biraz daha detaylı olarak yine Makedonya Romen Cemiyetince basılmış ve Ulah mekteplerinde Osmanlı aleyhine bilgiler de içeren coğrafya ve tarih kitapları da okutulmaktaydı. Doğal olarak söz konusu durumun engellenmesi için tedbirler alınması devletçe istenmekteydi. Yine aynı yıl ancak o defa 540 kıyye ağırlığında kitapların konsoloshanenin levazımatı olduğu gerekçesiyle gümrükten kontrolü sağlanmaksızın geçirilmesi talep edilmişti. Ruhban okullarında okutulmak için gönderildiği anlaşılmış ve Selanik Romen Konsolos vekili adına gönderilmiş bu kitapların kontrol edilmesi emredilmişti (Ünlü, 2009, s. 16-17). Padişahın buyurduğu üzere Yaver-i Ekrem Derviş Paşa'nın başkanlığında oluşturulan bir komisyonun temel görevlerinden olarak zararlı kitap ve evrakların içeriklerinin hem tercüme edilmesi hem de incelenmesi noktasında gümrük, posta ile mülkiye memurlarının bu gibi malzemelerin yayılmasına engel olarak hemen ilgili mercie gönderilmesi de bu sefer 1888 yılının Eylül ayındaki

bir vesikada emredilenler arasındaydı. Hatta söz konusu durum Kosova, Selanik, İşkodra, Manastır ve Yanya vilayetlerine de bildirilmişti. Buna karşın Romanya Selanik Konsolosuna dört sandık kitap gelmiş ve komisyon ile reisinin vermiş oldukları rapora nazaran bunlar zararlı içeriğe sahip bulunmuşlardır. Durum vilayet ve rüsumata bildirilmekle beraber nasıl bir yol takip edilmesi gerektiği ise Babiâli'ye sorulmuştu (BOA, Y.MTV.35/39).

6 Aralık 1891'de Romanya Konsolosu için Selanik'e 4 sandık kitap daha gelmişti. Bu kitaplardan bir nüshası ise içeriğindekiyle dolaylı muhtemelen incelenmesi adına Dersaadet'e gönderilmiş ve gönderilen o sandıkların konsolosun kendisine teslim edilmesinin caiz olmayacağına işaret edilerek istekleri reddedilmesine Sadaretle karar verilmişti. Ancak bu duruma itiraz edilmesi üzerine mevzu bahis materyalin bir kez de Maarif Nezareti tarafından tetkik edilmesi uygun görülmüştü. Yapılan inceleme üzerine ise bunlardan 7 tanesinin zararlı mündericata sahip olduğu ve kalanınınsa konsolosa teslim edilebileceğine dair Maarif tarafından geri görüş bildirilmişti (BOA, DH.MKT.1898/5). Hemen iki gün sonra 8 Aralık'ta rüsumata gönderilen yazıda da kitapların zararlı olmadıkları ve konsolosa teslim edilebilecekleri tekrar edilerek gerekenin yapılmasının buyurulduğu belirtilmişti (BOA, DH.MKT.1899/30). Nitekim sadece Selanik değil, Manastır örneği ile diğer konsoloslukların da benzer hadiseler yaşadıklarını belirtmek gerekiyor. 1894 yılının Mayıs ayında, Selanik Romanya Konsolosunun varlığı boyunca yaşadıklarına benzer bir şekilde işin içerisine 40-50 kitabın karıştığı, rahipler için oldukları ancak zararlı içerik barındırdıkları, Macaristan'dan gönderildikleri ve aslında konsolosun tüm bunlarla bir alakasının olmadığı ve daha nicesine dair yazışmalar gerçekleştirilmişti. Olayların sonucu ise, kitapların gönderenine iade edilmesiyle çözülmüştü (BOA, DH.MKT.225/55).

1893'te Selanik Valisi Hariciye'ye, Romen Konsolosu ve eşyaları hakkında bir açıklama talebinde bulunulmasını istemişti. Bir konsolosluk mukavelenamesi akdedilmemiş olduğu için ilgili diplomata aynen muamele edileceği, ilk defa getirecekleri eşyaları ile arma, sancak, mühür ve resmi evraklarınsa gümrükten muaf olduğu vesikanın işaret ettiklerinden. Fakat esasen sorulansa Berlin Antlaşmasının onlara sağladığı geçici imtiyazların daha fazlasından yararlanıp yararlanamayacakları üzerineydi (Sansar, 2020, s. 80). Bir yıl sonra 1894 yılında ise Kosova Vilayetinden alınıp Üsküp gümrüğüyle İstisare odasına gönderilen ve daha birçok devlet dairesinin içerisinde yer aldığı bir şekilde nisan ve eylül ayları Selanik Romanya Konsolosluğu'nun gümrük ile ziyadesiyle sıkıntı yaşadığı zaman dilimlerinden birisine işaret etmişti. Konsolos vekili Kogaliceanu, Zibefçe'de (Yılmazçelik, 2018) iken gümrük memuru Mustafa Efendi tarafından tahkir edilmişti. Belgenin diliyle familyası yani ailesi ile demiryolu aracılığı ile seyahat ederken onun resmi sıfatı adı geçen memurca tanınmamıştı. Öyle ki Mustafa Efendi sözlü olarak bu tavrı takınırken bir demiryolu memuru da yanında bulunuyordu. Tabii bu durum üzerine de tahkikat başlatılmıştı. Söz konusu olay Üsküp rüsumat emanetinden ve Priştine mutasarrıflığından sorulmuşken Dersaadet Romen Sefareti de nizamiyeye göre nasıl bir muamele icra edileceği de daha öncesinde sorulmuştu. Hemen belirtilmesi gereken detaylardan birisi iste elbette tüm bunların en başında Romanya Sefaretinin olayların meydana geldiğini bildirmesiyle başladığıdır. Ayrıca yapılan incelemelerin sonucunda da bu durumdan başka bir hal ve hareket gerçekleşmediği de anlaşılmıştı. Ancak Kogaliceanu esasen tren buraya geldiği vakit resmi sıfatını bildirmemiş, trenden inmemiş ve hatta eşyalarını da gümrüğe teslim etmemişti. Kendisinin memur olduğunun öğrenildiği vakitse buraya bir manifesto memuru gönderilmişti. Buna rağmen Kogaliceanu ısrarcı davranmaya devam ettiği gibi aslında demiryolu memurları varken o Mustafa Efendi'yi tahkir etmişti. Sonrasında gümrük muayene mahalline geldiği zamansa resmi evrakını ibraz etmemiş hatta kendisi konsolos olduğunu beyan etmemişken görevinin şifahi yollarla anlaşılması üzerine de eşyalarının muayeneye tabii tutulmasını istemişti. Şöyle ki Sırp konsoloslarında da olduğu gibi Romen konsoloslarının da esasında Osmanlı şehbenderleri ile de karşılıklı bir biçimde yazılı evrak, mühür, arma ve sancak gibi genel surette olan eşyaları müstesna tutularak muayene ahzı yapılacağı ve gümrük resmi alınacağı vaki idi. Ama konsolos tüm bunların ardından acındırma yolunu tutmuş hatta eşyalarının muayene edilmesiyle de şiddetini arttırmıştı. Sandıklarının açılmasının kibrine ve çalımına dokunmasıyla

kendisine tüm bu süreçte hiçbir şekilde kusur edilmediği, hürmet ve saygıda noksanlık gösterilmemişti. Buna rağmen karşı taraf şikâyete kalkışmıştı (BOA, HR.TH.143/82, s. 1-7).

1896 yılının Temmuz ayında ise Rüşumattan Hariciyeye yine konsolosları, onların kitaplarını ve gümrüğü ilgilendiren bir yazı gönderilmişti. Selanik Romanya Konsolosu ve onun maiyetinde bulunan memurlar adına bazı kitaplar gelmişti ve bunlar Selanik, Yanya ve Manastır'da bulunan Ulah milletinden olan fakir çocuklara dağıtılması içindi. Konsolosluk kitapların kontrol edilmelerine herhangi bir karışma girişiminde bulunmamış ancak vergilerini ödeme hususunda imtina etmişti. Dahası bu kaçınma eylemi başkentteki sefaretten bir nota vasıtasıyla gönderilmişti. Ancak nezaretçe içeriklerinin incelenmesinin ardından olasılıkla rahiplerin ve ruhban mekteplerinin okutturacakları bu kitapların gümrük resmi ve muayene edilmelerinde mutabık olunmuştu (BOA, HR.TH.179/86).

Romanya Devleti, Makedonya'daki Ulahlar için mektep ya da kilise inşa etme gayretinden olduklarından bu gibi kurumlar için içeriğini de kendilerinin belirledikleri kitapları ve okul malzemelerini de gönderiyorlardı. Örneğin 1896'da Romanya'nın Selanik konsolos ve memurları Selanik, Yanya ve Manastır'da bulunan Ulah mekteplerindeki fakir çocuklara dağıtılmak üzere kitap göndermekle birlikte bu kitaplardan vergi alınmamasını ve kitapların kontrol edilmeden gümrükten geçirilmesini talep etmişlerdi. Fakat bu istekleri kabul görmemişti (Köseoğlu, 2021, s. 323).

Verilen alıntıda görüldüğü üzere Romen diplomatlarının eşya, kitap ve diğer gümrüklerde sıkıntı çıkan eşyalarıyla ilgili ortaya çıkan problemler neredeyse birbirlerine tamamen benzediği gibi artan örneklerle de yaşanmaya devam etmişti. 1901 yılının Aralık ayında bu defa sadece Romanya değil, aynı zamanda şehirdeki Amerika, Rusya, Belçika ve Fransa Konsolosluklarının da bulunduğu ve müştereken imza ettikleri bir yazı ile limana gelecek olan eşyalarından alınacak gümrük vergisine itiraz etmişlerdi. Birden fazla kuruluşun bu davranışı ise elbette Osmanlının söz konusu işin halledilmesi noktasında müspet bir adım atmasına vesile olmuştu (BOA, BEO.1762/132134). 1906 yılı temmuz ayında ise Hariciye'ye, Romanya Konsoloslarına zaten eşyalarla ilgili bir tebligat yapıldığı ve onların da bu talimatı kati suretle uyguladıkları, o nedenle de tümüne gönderilecek olan bir şifahi taktir gereğince Romen konsoloslarının da bunun kapsamında olup olmadığı ve söz konusu talimatın onlara da gönderilip gönderilmeyeceği sorulmuş ve buna lüzum olmadığı cevabı alınmıştı (BOA, HR.İD.2086/33). Tabii benzer durumlar farklı coğrafyalarda bulunan Romen konsoloslarının başına da gelebiliyordu. Mesela Manastır Romanya Konsolosu Aleksandr Badeanu'nun kaleme aldığı mektubu Bulgaristan'a yönelik olduğu gibi, oradayken ziyadesiyle hürmet gördüğü ve özel bir şirket vesilesiyle önce Selanik sonrasındaysa Manastır'a gelecek kendisine ve ailesine ait ev eşyasının muayene edilmeden gönderilmesini rica etmişti (BOA, HR.SFR.(04).513/49).

Yerel yönetimler oyalanıyor, olumsuz olayların çevrildiği bir platform dahilinde negatif bir siyaset güdülüyordu. Tam da bu ve benzeri nedenlerden dolayı konsoloslar aynı zamanda istihbarî dünyanın da bir parçasıydılar. Yabancı diplomatlar, karşı taraftan ziyade Osmanlı İmparatorluğu için de bir bilgi kanalıydı. Kimi zaman memleketin karar alıcıları bu kişilere başvururken, bazı vakitlerde de siyasi arka plandaki çıkarlara bağlı olarak yabancı devlet temsilcilerinin başkente sunduğu raporlar oluyordu. Dahası Devlet-i Aliyye de yurtdışında aynı hüviyete sahip elemanlarını benzer maksatlarla kullanıyorlardı (Yüksel, 2017, s. 173-197). O nedenle bu kişilerin aslında devletlerin en büyük haber alma faaliyetlerini yürüten yani aslında bir nevi casus kimliğine sahip kişiler olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Ancak onların diplomasi getirmiş olduğu dokunulmazlık hususiyeti başta olmak suretiyle yaptıkları bazı bazı göz yumuluyor, kimi zamanlarda ise diplomasi oyunun kuralları kapsamında uzaklaştırılmaları sağlanıyordu. Romanya'nın Selanik'te bulunan konsoloslarının da elbette dış ve iç istihbaratın paydaşları oldukları düşüncelerden uzak olmadığı kadar onların bu gibi eylemlerine ilişkin

herhangi bir arşiv dokümanına yahut ilgili bir literatürün çerçevesindeki bilgiye de ulaşamadığı belirtilmelidir.

22 Haziran 1907'de, Sadaret makamı Hariciye Nezaretine yine konsolosları ve eşyaları mevzu bahis olmak üzere gümrükleri ilgilendiren bir yazı göndermişti. Buna göre Selanik Romanya konsolosu kendi şahsi kullanımı için bazı eşyalar getirmişti ve kendisinden gümrük vergisi talep olduğu vakit konsolos; sefaretinin kendisine bundan böyle vergi vermemesiyle ilgili bir tebligatta bulunduğunu beyan etmişti. Gümrük de elbette bunun üzerine olumsuz bir muamelede bulunmamıştı (BOA, BEO.3083/231201). Tabii İmparatorluğun karar alıcıları da Hariciyeye söz konusu olayı Romen sefaretine belirtmeleri gerektiğini iletmişti. Örneğin 1907 yılının Kasım ayında Sadaret doğrudan Rüşumat Emanetine Selanik Romanya Konsolosunun bir ayrıcalığı olmaması münasebetiyle eşyasından gümrük resmi alınmasının lazım geleceğini beyan eden bir tezkire yazmıştı (BOA, BEO.3201/240072). Yine aynı yılın aralık ayında ise o defa Sadrazam Avlonyalı Mehmet Ferit Paşa'nın Hariciyenin istemiş olduğu cevaba atfen kaleme aldığı yazıda benzer bir biçimde Selanik Romanya Konsolosunun herhangi bir imtiyaza haiz olmadığından gümrükten geçen eşyaları için vergi alınması gerektiği belirtilmişti (HR.TH.355/95). 11 Temmuz 1908'de Romanya konsoloslarının kişisel eşyalarının muayene edilmeleri ve vergiye tabi tutulmaları hakkında Yunan konsoloslarıyla ilgili varılan kaideler üzerinden işlemlerin yürütüleceği kararı alınmıştı. (BOA, HR.HMŞ.İŞO.93/42). Geç bir tarih olmasına karşın esasında konsolosların eşyaları üzerinden gümrükle ilgili hadiseler de vuku bulmaya devam ediyordu. Daha öncekilerde olduğu gibi 1 Mayıs 1912'de dahi Meclis-i Vükela'da altında Enver ve Mehmed Talat gibi paşaların imzalarının yer aldığı kararda okunan Maliye Nezaretinin yaklaşık bir ay evvel yazılmış tezkiresinde Romanya diplomatlarına ait eşyalarla ilgili gümrüklerin muamelesinde Yunan konsolosluk muahedenamesinin yedinci maddesine göre iş görülmesi ifade edildiği de tekrar edilmişti (BOA, MV.164/25; Manastır konsolosu örneğinde kürkler ve İzmir Romen konsolosunun da benzer misallerini veren maliye nazırının yazısı malların muayene olunmaması için 2500 kuruşu geçmemesi gerektiğini belirtmişti. Bkz. BOA, BEO.4035/302570).

Özellikle 1908 yılında bölgede bulunan Rumların çete kurmaları ve gerçekleştirdikleri faaliyetler, başta Yunan ve Bulgar Konsolosu çevresinde odaklansa bile buradaki diplomatik misyonlarca destek görüyordu (Eryaman, 2016, s. 254, 304). Ancak sadece Rumların değil, Bulgarların bölgedeki çetelerle vaki menfi faaliyetleri diğer devletlerin himayesi altında 1860'lı yıllara kadar inmekteydi (Şahin, 2019, s. 56). Romanya konsolosunun isminin böylesi bir hadise bakımından herhangi bir vesikada yer almaması Romanya'nın Osmanlı'ya karşı gütmüş olduğu politikadan kaynaklansa gerektir. Dahası söz konusu politikanın engellenmesi bakımından kimi faaliyetlerde buldukları bile söylenebilir. Nitekim Ulahlarla (Vlah-Eflak) tarihi bağlantısı bulunan Romanya'nın Selanik'teki konsolosu buradaki Bulgar Tüccar Vekâleti (Bulgar Tüccar Vekâletleri için bkz. Yüksel, 2018, s. 435-471) ile aynı husustan dolayı iletişime geçmişti. Selanik Bulgar vekili Üsküp şubesiyle iletişime geçmiş ve kendisine Romen Konsolosun söylediklerini aktarmıştı. Ulahlar, Rumların saldırılarına maruz kaldıktan başka Bulgarlarla da çatışmalar yaşıyorlardı. Söz konusu hadiseler dahilinde konsolos Koçana kaza reisliğinden aldığı bir belgeyi de tüccar vekiline vererek Bulgarların ihtilal ihtiraslarıyla ahaliden para talep ettiklerini hatta tehditte bulduklarını belirtmişti. Bulgar ve Ulah ahalilerinin birbirlerinden soğumamaları için bu gibi olayların önüne geçilmesi gerekiyordu (Eryaman, 2016, s. 278). Normal şartlar altında böylesi bir olayın zuhura gelmesinin ardından konsolosun tavrının İmparatorluğun genelindeki örneklerine benzer bir biçimde Osmanlı yönetimine bir şikâyet şeklinde gerçekleşmesinden ziyade doğrudan Bulgarlara rica hali ile ve işin suhuletle hallini yansıtır olması da Romen diplomatın ülkesinin politikasının bütününe kale alır bir tavır takındığını göstermektedir.

Osmanlı ile "iyi geçinmeyi" kendisine temel almış bir politikası olmasına karşın Romanya'nın asimilasyon hareketleri gibi kimi zaman siyasetindeki değişiklikler olumsuz bir platform üzerinde seyredabiliyordu. Öyle ki Selanik Romen konsoloslarından başka diğer diplomatların ve hatta farklı ülkelerdeki kişilerin dahi yer yer adet edindikleri bu tarz tavırlar çok farklı olayların etrafında şekillenebiliyordu. Bunlar arasında yaşanan gerginlikleri sanki bir "hak" dairesinde

imişçesine şikâyet etmek, olayları çarpıtmak söz konusu olumsuzlukların başlıcalarıydı. Ayrıca bazı kişilere revolverle ateş edilmesi gibi hususların aslının olmadığı da belgelerde geçenler arasındadır (BOA, BEO.2958/221786; BOA, BEO.2433/18240; BOA, BEO.2964/222283). Her ne kadar silah atılan kişiler bu örnekler kapsamında konsoloslar olmasalar bile olaylar o kimselerin karışıklarının belirtildiği vakalardır. Ancak bunların asıllarının olmaması ise oyun, katakulli gibi ifadelerle tabir edilebilecek faaliyetlerin gerçekleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Romanya'nın genel politikası yani Osmanlı ile uzlaşma yolunun tutulması göz önünde bulundurulursa bu hadiselerin esasında bir manası olmadığı anlaşılacaktır. Ancak konsoloslar yerel yönetimin oyalanması başta olmak üzere diplomasiyi şanıdanmışçasına bu gibi eylemlerde bulunabilmekte ya da olayların içerisine dahil olabilmekteydiler. Bunlar için en iyi örneklerden birisi Romen Konsoloslarının sıklıkla hemhal oldukları kitap ve gümrük meselelerinde buranın baş amiri olan Kogalniceanu'nun Zibefçe'de başına gelenler olduğu söylenebilir (BOA, HR.TH.143/82).

Romanya Selanik Konsolosu için her ne kadar taranan ve incelenen kaynaklarda herhangi bir veriye tesadüf edilmese de, konsolosların hemşehrileri başta olmak üzere bazı yollar çerçevesinde kimi şahısları himaye ettikleri de varlığı ön planda bulunan hadiseler arasında yer almaktadır. Ancak benzer durum ve örneklerin yer edinmesinden dolayı bu gibi olaylardan bahsedilmesi yararlı olacaktır. Mesela Fransa Konsolosu, konsolosluk personeli dışında himayesinde 20 kişi bulunduruyordu (Anastassiadou, 2001a, s. 153-154). Yahudilerin önemli bir eğitim kurumu olarak addedilebilecek Alyans okullarının (Yüksel, 2020, s. 2266-2267) teşkil edilmesinden evvel Selanik'teki en yaygın konuşma dili kentin ticari özelliğinden de kaynaklı olarak İtalyancaydı. 1880'li yıllarda ise bu durumdan dolayı birçok Selanikli, İtalyan Konsolosluğu'nun himayesinden faydalanma çabası içerisindeydi (Eryaman, 2016, s. 173). Romanya'nın Osmanlı'yla olan uzlaşma politikası bir tarafa Osmanlı'nın da benzer siyasetinin bir etkisi olarak himaye sadece devletler nezdinde konsoloslarca halka değil, aynı zamanda hükümetler tarafından adı geçen diplomatlar için de farklı yollarla gösterilerek uygulanabiliyordu. Örneğin Manastır'dan Selanik'e tahvil edilen konsolos Penisku'nun, yararlı faaliyetleri görüldüğünden ve iyi halinden dolayı zaten sahip olduğu Mecidi nişanın 1907 yılı başlarında üçten ikinci dereceye yükseltilmesine karar verilmişti (BOA, İ.TAL.420/100). İşte itibarı bu denli yüksek konsolosların etkisinin ne denli olduğunu belirtmek için en iyi örneklerden birisi ise II. Meşrutiyet'in ilanında mühim bir konumda bulunan şehirde kurulan Selanik Komitesi ya da daha bilinen adı ile İttihat ve Terakki (Özden, 2012, s. 153), kaleme almış olduğu manifestoyu ilk olarak burada ana güç ve etken olarak görmesinden dolayı konsoloslara iletmışlerdi (Eryaman, 2016, s. 13). Hatta Makedonya meselesi kapsamında hem kendi devletini hem de bölgenin geleceğini ziyadesiyle ilgilendirir bir nitelikte olarak Selanik'teki Fransa konsolosu en önemli adımı atan kişilerden birisi olmuş ve ortaya bir uzlaşma programı çıkarmıştı. Onun ortaya koyduğu bu sözde çözümle ilgili olarak çok daha ilginç ise Sultan II. Abdülhamid'in bunu kabul etmiş olmasıydı (Jorga, 2005, s. 498). Konsoloslar ve dahası II. Abdülhamid'in burası giderse İmparatorluk gider dediği o şehir "pek çok alanda doğuya açılan bir pencere olma niteliğine sahip olmuştu, Osmanlı İmparatorluğu açısından da tam tersini söylemek mümkündür. Batılılaşma cereyanları çerçevesinde Selanik, Batılılaşma serüveninin önemli bir merkezi olmuştu" (Karaman & Tümtaş, 2017, s. 496).

Romanya'nın genel olarak uygulamış olduğu politika çerçevesinde kendi topraklarından belli bir müddet sonra Türkleri çıkarmaya çalıştıkları yahut onların asimilasyonu için uğraştıkları da aşikardır (Bozkurt, 2008, s. 10). Öyle ki destekleyici bir biçimde Romanya'dan göç edenlerin aralarında Selanik'te olmak üzere belli coğrafyalara yerleştirildikleri de vakidir (Eryaman, 2016). Nitekim Romanya, asimilasyon hususunda sadece Osmanlıyla değil, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile de sorunlar yaşamaktadır (Birbudak, 2014, s. 164). Her ne kadar ilk kurulduğu vakitler Kral I. Karol Müslümanların hayatına karışılmayacağına hatta müftü ve kadınlara görev verileceğine dair bir bildiri yayınlamış olsa da pek de bir zaman geçmeden, sakinlerinin hak ve hukukunu kanunla güvence altına almasına karşın Dobruca'da yayınlanan başka bir yasal metinle yaşayanlar Romen vatandaşı sayılmışlardır (Birbudak, 2014, s. 161-162). Romanya görünende

kendi ülkesi içerisinde uygulamış olduğu fiiliyatına kimsenin karışamayacağını sinyallerini vermekle beraber dışarıda ise uyumlu bir politikanın takibini gütmüş olmalıydı. Balkanlar ve çevre coğrafya arasından Romanya kültür ve tarih bakımından diğer misallere pek benzememesi dolayısıyla (Romanya'daki Osmanlı-Türk etkisi için Uyanık, 2020b, s. 292) Osmanlı devletiyle dost geçinme siyasetini münasip bulmuş, elçi tayini ile sınırlı kalmayacak biçimde 1886 ve 1896 yıllarında ticaret anlaşmaları da imzalamıştı. Osmanlılar da karşılığında elbette aynı diplomasinin izlenmesi yolunu tutmuştu (Birbudak, 2014, s. 161-164). Sonuçta Yunanistan Ulahların asimilasyonuna hız vermişken Romenler de Manastır ve Selanik gibi yerlerde Bulgarlar ve Yunanlılar gibi bir milli kimlik bilinci oluşturma çalışmalarına başlamışlardı. (Sansar, 2020, s. 151)

Romanya Konsolosluğu'nun bu coğrafyadaki öyküsü de Balkan Savaşlarının ortaya çıkışıyla birlikte nihayet ermişti. Nitekim I. Balkan Savaşları ile birlikte Selanik artık İmparatorluğun elinden çıkmıştı. Burası önce Yunan ve ardından Bulgar sonrasında ise tekrar Yunanistan toprağı haline gelmişti. Fakat bu coğrafyanın kimi bakımlardan onu ön planda tutanları için ehemmiyeti hala varlığını korumaktaydı. Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı devletlerarası bir ittifakın Rusya'nın kanatları altında kurulması daha 1879 yılında Devlet-i Aliyye'nin Bükreş sefirince işaret edilen bir husus olmuştu (Şahin, 2019, s. 56). Osmanlılar, bu ilk evrede karşılıklı olarak dostane bir politika seyretmesinin güvencesiyle Romanya'nın Bulgaristan üzerine gelmesini istemişse de Romenler tarafsız kalacakları gerekçesiyle bunu reddetmişlerdi. Romanya'nın bu savaşların ikinci safhasındaki tutumu ise Osmanlıların Edirne'yi almalarına fayda edecek bir şekilde evvela diğer Balkan devletlerinin onların desteğini almaları sonrasında ise Romen ordularının Sofya üzerine yürümesiyle neticelenmişti (Şahin, 2019, s. 71, 94-95). 1912'den sonra Selanik Romanya Konsolosluğu mutlak surette varlığını sürdürmüştü ancak bu artık Osmanlı İmparatorluğu toprakları nezdinde olmamıştı. Dahası burada artık bir Osmanlı konsolosu vardı. Çünkü o topraklar artık Türklerin yaşadığı ama Osmanlı hakimiyetinin bulunmadığı bir mekân simgeliyordu. Balkan Savaşlarının ardından zuhura gelen Cihan Harbi ise farklı bir ortamın doğmasına işaret etmişti. İngilizlerin ve Fransızların Selanik'i işgal etmeleri ihtimaline hatta işgalleri sırasında düşman kuvvetlerinin gerçekleştirecekleri hamlelerine karşılık buradaki Türk tebaasının işlerini yürütmesi için İstanbul bu vazifenin Romanya Selanik Konsolosu'na tevdi edilmesini gündeme getirmişti (BOA, HR.SYS.2117/1; BOA, HR.SYS.2117/2). Bu durum esasında Romanya konsolosunun diğer devletlerle ve yerel yönetimle olan iletişimlerinin unvan ve meslektaşlarına nazaran çok daha iyi yollu bir istikamette bulunmuş olmasından dolayı tercih edilmiş olduğunu göstermektedir. Hemen belirtilmesi gerekense Alman ve Avusturya konsoloslarında olduğu gibi buradaki Osmanlı diplomatının da 1916 yılına gelindiği vakit tutuklandığıdır. Osmanlı hükümeti müttefiklerinin nasıl tedbirler aldığını öğrenmenin yanı sıra, her ne kadar evvelde Selanik Romen Konsolosunun tebaasının işlerini görüp ilgilenmesini istemiş olsa da aynı yıl eğer ki bir emirname gönderilmediyse diğerlerinin yaptığı gibi bunun Amerika konsolosuna tevdi edilmesini öngörmüştü (BOA, HR.SYS.2117/4).

SONUÇ

XIX. yüzyılın son çeyreğinde bağımsızlığını kazanan Romanya, kendisine özgürlüğü getiren hukukî metnin vasıtası ile bölgenin güçlerinden ve komşularından olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, aralarında bir konsolosluk mukavelenamesi ve yürütülmesi gereken diplomasinin kaidelerinin bulunmadığı bir ortamda faaliyette iş gören ancak resmiyette tanınmayan misyonlar kurmuştur. Bunlar arasından hem coğrafi hem de beşerî manada önem arz eden Selanik gibi bir kent, söz konusu müesseselerden ilk mesabesinde olan birinin her ne kadar sonradan yüksek statüsünü ve hatta resmiyetini kaybetmesine rağmen kuruluşuna şahitlik etmişti. Başlangıçtaki hukukî statüsü ve yönetenlerinin faaliyetleri onları İmparatorluğun diğer köşelerindeki misallerinden bir ihtimal farklı kılarken, sergiledikleri tutumları da onları unvandaşlarıyla benzer bir hale getirmişti. Konsolosluk kurumunun yer aldığı yapı ve diplomatlarının kendi vatandaşlarıyla ilgilenme düzeyleri konusunda da herhangi bir veriye tesadüf edilememiştir. Yaşadıkları olaylar arasından en çok hem yerel yönetimleri birer oyalama

kastıyla hem de bölgedeki hemşerilerini etkileyerek resmin bütününe yönelik güttükleri emeller kapsamında bir araç olarak kullandıkları kitaplar ve bunlardan ötürü de gümrük işleriyle hemhal olmuşlardı. Ancak sorunlar arasından yüksek oranla ilk sırada yer alan bu mevzuların esasında çok da problem teşkil etmeyen ve ana probleme yani konsolosluk mukavelenamesine bağlı işler arasında yer alması Osmanlı hükümetinin Romanya'ya sıcak bakmasını sağlayan etmenler arasında yer almış olmalıdır. Dahası bu durum, Romenlerin mukavelenin imza edilmesini geciktirme niyetleri ve diğer faaliyetleriyle ilgili meydana çıkardıkları kimi problemlerin de yer yer göz ardı edilerek onlara karşı tutumun ılımlı olduğunu gösterir emarelerden olmuştur.

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivi (BOA)

BEO. (Bab-ı Ali Evrak Odası) 21/1559, 1762/132134 2433/18240, 2958/221786, 2964/222283, 3083/231201, 4035/302570, 4100/307455.

DH.MKT. (Dahiliye Mektubi) 225/55, 1898/5, 1899/30.

DH.ŞFR. (Dahiliye Şifre) 143/74, 307/63.

HR.HMŞ.İŞO. (Hariciye İstişare Odası) 52/17, 93/42, 171/33, 178/43.

HR.İD. (Hariciye İrade) 794/47, 2086/33.

HR.MKT. (Hariciye Mektubi) 578/91.

HR.SFR.(04) (Hariciye Sofya Sefareti) 513/49, 781/86.

HR.TH. (Hariciye Tahrirat) 61/61, 143/82, 156/51, 179/86, 341/22, 355/95, 578/91.

HR.TO. (Hariciye Tercüme Odası) 295/24, 477/9.

İ.HR. (İrade Hariciye) 281/17314.

MV. (Meclis-i Vükela Mazbataları) 58/58, 75/85, 164/25.

TFR.I.KNS. (Teftişat-ı Rumeli Konsolosluk Evrakı) 6/542.

TFR.I.MN. (Teftişat-ı Rumeli Manastır Evrakı) 11/1054.

Y.A.RES. (Yıldız Resmi Maruzat) 4/61.

Y.MTV. (Yıldız Mütenevvi Maruzat) 35/39.

Y.PRK.AZJ. (Yıldız Arzuhal Jurnal) 12/100.

İslam Araştırmaları Merkezi - Selanik Vilayet Salnameleri (SVS.)

H. 1299 – M. 1882; H. 1303 – M. 1886; H. 1307 – M. 1890; H. 1310 – M. 1892; H. 1311 – M. 1893; H. 1312 – M. 1894; H. 1313 – M. 1895; H. 1315 – M. 1896; H. 1318 – M. 1900; H. 1320 – M. 1902; H. 1322 – M. 1905; H. 1324 – M. 1906; H. 1325 – M. 1907.

Literatür

Anastasiadou, M. (2001a). Yörenin Batılıları. G. Veinstein (Ed.). içinde, *Selânik 1850-1918 – Yahudilerin Kenti ve Balkanlar'ın Uyanışı*, (s. 153-164). (C. Akalın, Çev.). İstanbul: İletişim.

Anastasiadou, M. (2001b). *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik*, (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Tarih Vakıf-Yurt.

Bedir, Ö. (2020). Osmanlı İmparatorluğu'yla İlişkileri Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya'ya: Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri (1878-1908). *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), s. 56-72.

Birbudak, T. S. (2014). Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması. (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Bostan, Z. (2021). *Osmanlı Hariciyesinin Modern Temelleri – II. Abdülhamid Döneminde Diploması*, İstanbul: Kitap.

Bozkurt, G. S. (2008). Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı. *Karadeniz Araştırmaları*, 5(17). s. 1-31.

Ceylan, G. (2019). Selanik Vilayeti'nde Suç ve Asayiş (1905-1909). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.

Çakır, İ. (2016). H. 1310 (M. 1892) Tarihli Selanik Vilayeti Salnamesi'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.

Çakmak, A. (2020). *Türk Dışişleri Teşkilatının Gelişimi: Hariciye Nezareti*, İstanbul: Ötüken.

Eryaman, A. (2016). Osmanlı Devleti'nin Selanik Politikaları (1908-1912). (Basılmamış Doktora Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.

Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. cilt V. (N. Epçeli Çev.). İstanbul: Yeditepe.

Karaman, M.A. & Tümtaş M.S. (2017). Tarihsel Olarak Kent ve Modernleşme Sürecinde Selanik. Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed.). içinde, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, cilt 2. (s. 469-501). Ankara: Gece.

Kılıç, S. (2017). Osmanlı Devleti'nin İlk Bükreş Sefiri Süleyman Hurşid Bey (1846-1885). Alpaslan Demir & Tuba Kalkan & Eralp Erdoğan (Ed.). içinde, *Kerkük Çok Irak Değil* Prof. Dr. Eşref Buharalı – Türk Tarihine Dair Yazılar II, (s. 121-132). Ankara: Gece.

Koyuncu, S. (2019). H. 1303-1304/M. 1885-1886 Selanik Vilayet Salnamesi'ne Göre Selanik Vilayeti. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Nevşehir.

- Köksal, O. (2017). Osmanlı Şehrinin Kandilleri mi Sönüyor? 19. Yüzyıl Sonunda Selanik'te Maddi Müzayaka İçerisine Düşen Bazı Vakıflar Üzerine Bir Değerlendirme. Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed.). içinde, *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, cilt 2. (s. 719-732). Ankara: Gece.
- Köse, O. (2006). Balkanlarda Rus Konsolosluklarının Kuruluşu ve Faaliyetleri. *Turkish Studies*, 1(2), s. 153-171.
- Köseoğlu, M. (2021). Makedonya Sorunu Çerçevesinde Ulahların Ayrı Bir Millet Olarak Tanınma Çabaları ile Milli Kilise ve Mektep Faaliyetleri. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(1), s. 289-338.
- Malcolm, N. (2015). *Agents of Empire*. London: Penguin Books.
- Maxim, M. (2008). Romanya. içinde, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, cilt 35. s. 168-172.
- Mazower, M. (2020). *Selanik – Hayaletler Şehri: Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, (G. Çağalı Güven, Çev.). İstanbul: Alfa.
- Ortaylı, İ. (2007). *Avrupa ve Biz*, İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Oruç, H. (Haz.), (2014). *1320 Sene-i Hicriyyesine Mahsûs Selânik Vilayet Salnâmesi*, Ankara: TTK.
- Özden, M. (2012). Hariç'ten Bir Kadro'cu ve Bir Sol-Kemalizm Örneği: Sadri Etem ve 'Türk İnkilabının Karakterleri'. *CTAD*, 8(15). s. 151-172.
- Öztürk, E. (2018). Selanik'te Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat (1908-1912). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. İstanbul.
- Rachieru, S. (2019). Between the King and the Sultan: the Romanian Colony in Constantinople at the End of the 19th Century. *Radovi*, 51/1, Zagreb, pp. 145-161.
- Safa, L. (2017). Osmanlı Döneminde Selanik. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Sansar, M. F. (2020). Bağımsızlıktan Balkan Savaşlarına Osmanlı-Romanya İlişkileri. (Basılmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir.
- Sarıçelik, K. (2016). Selânik Vilayeti Meclis-i Umumisi'nin 1909 Yılı Kararları Üzerine Bir Değerlendirme. Zafer Gölen & Abidin Temizer (Ed.). içinde, *Balkan Tarihi*, cilt II. (s. 419-435). Ankara: Gece.
- Şahin, C. (2019). Balkan Savaşları Sürecinde Selanik. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Uyanık, F. (2020a). Devletlerarası Ticarî İlişkilerde Hukukî Çerçeveyi Çizmek: II. Abdülhamid Döneminde Romanya ile İmzalanan Ticaret Antlaşmaları. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, (28). s. 101-117.

Uyanık, F. (2020b). *Tuna'nın Kuzeyine Yönelik Osmanlı Siyaseti ve Eflak-Boğdan Özerkliğinin Restorasyonu (1774-1834)*, Ankara: TTK.

Ünal, N. (2013). *İki Osmanlı Liman Kenti – İzmir ve Selanik*. Ankara: İmge.

Ünlü, M. (2009). Uluslararası Diplomasi ve Ulahlar. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 7(7). s. 9-26.

Yılmazçelik, İ. & Erdem, S. (2018). Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Selanik-Mitroviçe-Zibefçe Demiryolu Hattı Boyunca İşletilen Madenler. Zafer Gölen & Birol Çetin & Abidin Temizer (Ed.). içinde, *Osmanlı Dönemi Balkan Ekonomisi*, (s. 355-433). Ankara: Gece.

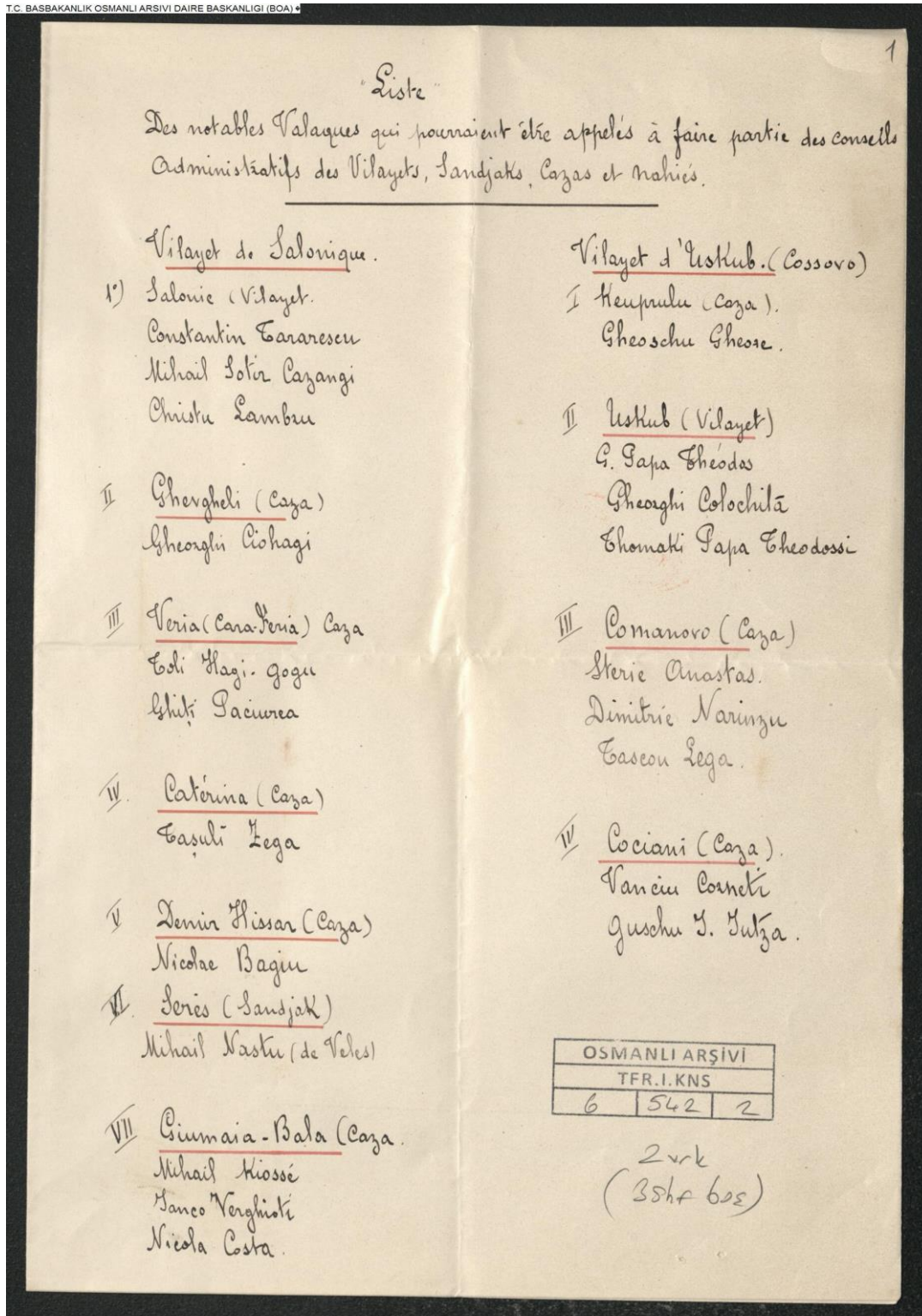
Yüksel, A. (2017). *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*, İstanbul: Kitap.

Yüksel, A. (2018). Oluşum ve İşleyişiyle Dedeğaç Bulgar Tüccar Vekâleti. Zafer Gölen & Birol Çetin & Abidin Temizer (Ed.). içinde, *Osmanlı Dönemi Balkan Ekonomisi*, (s. 435-471). Ankara: Gece.

Yüksel, A. (2020). Sami Hochberg – A Zionist, Journalist, Author, Printer, Diplomat, Spy. *History Studies*, 12(4), s. 2263-2297.

EKLER

Ek-1. Romen diplomatik müesseselerini gösterir Fransızca liste.

TFR.I.KNS.00006.00542.002